

על דברי עולה וזבח

"כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציא אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח" (ירמיהו ז כב, הפטרת השבת)¹

"הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל" (עמוס ה כה)²

מסכת חגיגה דף י עמוד א

משנה: ... הלכות שבת חגיגות והמעילות - הרי הם כהררים התלויין בשערה. **גמרא:** חגיגות מיכתב כתיבן! - לא צריכא, לכדאמר ליה רב פפא לאביי: ממאי דהאי וחגתם אתו חג לה' - זביחה?³ ... אתיא "מדבר" - "מדבר". כתיב הכא: "ויחגו לי במדבר" (שמות ה א), וכתיב התם: "הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר" (עמוס ה כה), מה להלן זבחים - אף כאן זבחים, ומאי כהררין התלויין בשערה? - דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן.⁴

מסכת חגיגה דף ו עמוד ב

תניא: "עולת תמיד העשויה בהר סיני" - רבי אלעזר אומר: מעשיה נאמרו בסיני, והיא עצמה לא קרבה. רבי עקיבא אומר: קרבה ושוב לא פסקה. אלא מה אני מקיים "הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל" (עמוס ה כה)? - שבתו של לוי שלא עבדו עבודה זרה, הן הקריבו אותה.⁵

ספרי במדבר פסקא סז

"ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחודש" - בגנות ישראל הכתוב מדבר, שלא עשו אלא פסח זה בלבד.⁶ וכן הוא אומר: "הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר וגו'" (עמוס ה כה). ר' שמעון בן יוחי אומר: ישראל לא היו

¹ להפטרות פרשת צו אין מזל משום שברוב השנים היא נדחית מפני הפטרה אחרת. בשנים רגילות (שאינו מעוברות) חל בה שבת הגדול (ראה אורח חיים סימן תכח) וגם בשנים מעוברות היא נדחית בד"כ מפני פרשת זכור או פרה. השנה (תשס"ח) יש לנו פרשת צו נטו ועל כן נקרא את ירמיהו פרק ז (חוץ מירושלים בה קוראים שוב את מלחמת שאול בעמלק מספר שמואל). כך גם היה גם בשנת תשס"ה ובשנת תשנ"ה (גם בירושלים). וכך יהיה בשנת תשע"ב ובשנת תשע"ה הבאות עלינו לטובה (גם בירושלים). הניגוד בין "צו את בני ישראל" ובין "כי לא צויתים את אבותיכם" הוא בולט וברור. ואם נתרץ ש"צו" בפרשתנו הוא בעניין המנורה ואילו "כי לא צויתים את אבותיכם" הוא אכן על ענייני עולה וזבח, דא עקא שאולי יש הבדל בין המנורה לקרבנות, בפרט במבט של הדורות שלאחר חורבן בית המקדש (ראה דברינו [אבל הנרות לעולם](#) בפרשת בהעלותך).

² התייחסות רבה ומגוונת יש לנו בדברי הנביאים לעניין הקרבנות. בהפטרות השבוע שעבר, פרשת ויקרא (שהשנה נדחתה מפני שבת זכור), אנו קוראים על רצון ה' בקרבנות: "כי לא הבאת לפני שה עולותיך" וכו'. וכן משמע בפשטות מהתורה עצמה: "אשה ריח ניחוח לה". אם חטא - חובה ואם לא, אז דבר של רצון ונדבה: "אדם כי יקריב מכם", "לרצונכם תזבחו". ביקורת על ענייני עולה וזבח, אשר רבו מהם בדברי הנביאים, הם בד"כ בגנות הצביעות שבעבודת הקרבנות כאילו זה יכפר על חטאים של רשע וחוסר יושר. או זלזול, כגון דברי ישעיהו סו ג: "שוחט השור מכה איש זובח השעה ערף פלב מעלה מנחה דם חזיר מזכיר לבנה מברך און וכו'". וכן דברי שמואל הידועים: "החפץ לה' כשמוע בקול ה'". ובהושע ו ו: "כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעלות". אבל פסוקים אלה שבירמיהו ובעמוס הם בקטגוריה אחרת שלכאורה מייצגת בכלל את הקרבנות ומעלה תמיהות קשות: וכי לא ציווה ה' אותנו בהוציאנו ממצרים על דברי עולה וזבח? וכי לא הקרבנו עולות וזבחים ארבעים שנה במדבר? הלא ספר ויקרא מלא מהנושא ולמעשה חוץ מספר בראשית אין חומש בתורה שבו לא נזכרת עבודת הקרבנות, יחיד או ציבור, חובה או נדבה, בצורה זו או אחרת.

³ הגמרא תמחה מדוע דיני חגיגה הם "כהררים התלויים בשערה", הרי העניין מפורש בתורה. והיא מסבירה שלא עצם החגים והמועדים הם "הררים התלויים בשערה", אלא הדין של קרבן חגיגה, של הזבח, של קרבן השלמים שהיו מביאים כחלק משמחת החג (בנוסף לקרבן ראיה שהוא עולה כליל). בקטע שהשמטנו, תמחה הגמרא גם על עניין זה ומקשה מדוע קרבן החגיגה (הזבח) הוא "הררים התלויים בשערה", הרי גם עניין זה, של קרבן חגיגה הוא לכאורה דבר ברור מהמקרא.

⁴ סוף דבר, הגמרא מוצאת סמך לקרבן חגיגה מההיקש בין הפסוק בעמוס לפסוק בשמות (בו משה דורש מפרעה לשלח את עם ישראל), אבל מציינת שזה היקש בין דברי נביאים (קבלה) ובין דברי תורה ולכן הדין הוא עדיין בבחינת "הררים התלויים בשערה". הרוצה להעמיק בסוגיה זו, יעיין בגמרא חגיגה שם. מה שנוגע לעניינינו הוא, שהגמרא לוקחת את הפסוק מעמוס במילותיו, העיקר שיש שם "זבח" ויש שם "מדבר", ולכאורה מתעלמת לחלוטין מהקונטקסט של דברי עמוס. הרי עמוס שואל: הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר? הגמרא מתעלמת מסימן השאלה ומבינה שאכן, הוגשו זבחים במדבר! כאילו כתוב: האם לא זבחים ומנחה הגשתם לי במדבר?

⁵ ראה שם בסוגיה המתחילה עמוד קודם מחלוקת בין אבות העולם, סיעת בית שמאי, ר' אלעזר ור' ישמעאל מחד גיסא הסבורים שלא הקריבו עולת תמיד בשנות המדבר (משום שהיו נזופים בשל חטא העגל או המרגלים), רק עולת ראיה שהיא קרבן יחיד במועדים; ובין סיעת בית הלל, ר' עקיבא ור' יוסי הגליל מאידך גיסא, שסבורים שהקריבו עולת תמיד, קרבן ציבור, במשכן שבמדבר. בבירייתא שלפנינו חולקים ר' עקיבא המייצג את סיעת בית הלל ור' אלעזר המייצג את סיעת בית שמאי. ממהלך הברייתא אנו למדים שעיקר טיעונה של סיעת בית שמאי מתבסס על הפסוק בעמוס: "הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל". בנו משכן, הצטוו את כל סדרי הקרבנות בספר ויקרא ולמעשה לא הקריבו, לפחות לא את קרבן תמיד. ר' עקיבא וסיעתו שסבורים שכן הקריבו, אינם יכולים להתעלם מהפסוק שבעמוס ומוצאים פשרה שעולה זו הייתה רק של שבט לוי, לא של כל בני ישראל (ואולי גם לא גבו מחצית השקל?). ועל שתי השיטות ניתן לשאול: מה עם קרבנות ציבור נוספים כמו מוספי שבת ומועדים? עמוס הרי גם מזכיר זבחים (קרבן שלמים)?

⁶ הדגש הוא על קרבן הפסח ודבר זה קשור לעובדה שלא מלו במדבר. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת בהעלותך דף צז ע"א: "ויעשו את הפסח בראשון. מלמד שלא עשו במדבר אלא פסח זה בלבד. וכן הוא אומר (עמוס ה) הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל. (יהושע ה) כי מולים היו כל העם היוצאים וכל העם הילודים במדבר בדרך בצאתם ממצרים לא מלו.

מקריבים. ומי היה מקריב? שבטו של לוי, שנאמר: "ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחה" (דברים לג י). ... ישראל עבדו עבודה זרה ושבטו של לוי לא עבדו עבודה זרה ... ישראל לא היו מולים. ומי היה מל? שבטו של לוי, שנאמר: "ובריתך ינצורו" (דברים לג ט).⁷

רש"י תהלים פרק מ פסוק ז

"זבח ומנחה לא חפצת" - ביום מתן תורה,⁸ כענין שנאמר: "ועתה אם תשמע בקול ה' וגו' " (שמות י"ט), וכן (בירמיה ז') הוא אומר: "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים וגו' על דברי עולה או זבח". "כי יקריב מכם" אמרתי ולא הזקקתי חובה להכביד עליהם תמידין ומוספין, אינם אלא נחת רוח שאמרתי ונעשה רצוני ודבר מועט (ס"א"א).⁹

אבן עזרא שמות פרק כט פסוק מב¹⁰

ועל דרך הסברא לא הקריבו ישראל עולות וזבחים רק בסיני לבדו,¹¹ ויום הכפורים בשנה השנית, כי כן כתוב על עבודת אהרן, "ויעש כאשר צוה ד' את משה" (ויקרא טז, לד). וכן כתוב: "הזבחים ומנחה הגשתם לי בית ישראל ארבעים שנה במדבר" (עמוס ה, כה). כי ישראל עמדו במדבר בתוהו ליל ישימון כמו שמונה ושלושים שנה, ומאין היה להם בכל יום חצי הין שמן זית? ג"כ יין? ואיך יולכו עמהם כמו ארבעה עשר אלף הין?, ומאין היה להם שני כבשים בני שנה בכל יום, ותוספת בשבת ובמועדים?¹²

ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק לב

... נמצא הרבה בספרי הנביאים שמוכיחים בני אדם על רוב השתדלותם ולהיטותם לקרבנות. ובארו להן, שאינם המטרה החשובה כשלעצמן, ושהשם אינו צריך אליהם. אמר שמואל: "החפץ לה' בעולות וזבחים שמע בקול ה' ". ואמר ישעיה: "למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' ". ואמר ירמיה: "כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום

וכתוב (שמות יב) כל ערל לא יאכל בו. ככל אשר צוה ה' את משה. לא סרו מדבריו". אבל מתוך דברי ר' שמעון בר יוחאי שחולק, אפשר להבין ש"תנא קמא" מדבר על פסח ומתכוון לכל הקרבנות כולם שלא קרבו במדבר.

⁷ וכן הוא בספרי זוטא פיסקא ט: "אי אפשר לומר שהיו מקריבין, שהרי כבר נאמר: הזבחים ומנחה הגשתם וגו' - מלמד שלא היו מקריבין. ואי אפשר לומר שלא היו מקריבין, שהרי כבר נאמר: ויעשו ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו. הא מה הדבר? מלמד שהיה שבטו של לוי מקריב משלו כל קרבנות צבור ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר וכשרי ישראל סמוכין לו". הפשרה ששבט לוי בלבד היה מקריב, שכבר ראינו גם בגמרא חגיגה לעיל, מתעלמת מכך שהלוויים נבחרו במקום הבכורות שבאו מכל שבטי ישראל. יש כאן היצמדות לשבט לוי של פרשת כי תשא ולברכת משה בסוף ספר דברים והתעלמות מכל תהליך של החלפת הבכורים בלויים שבספר במדבר.

⁸ נראה ש"רש"י זכות הבכורה על הפירוש שמדובר במעמד הר סיני, שם אין לא עיסוק ולא ציווי על קרבנות. שים לב ש"רש"י זה איננו על הפסוק בעמוס או בירמיהו, אלא על תהלים מ ז: "זבח ומנחה לא חפצת אֲנִים כְּרִית לִי עוֹלָה וְחֶטְאָה לֹא שְׁאַלְתָּ". בחלוקה שעשינו בהערה 2 בין פסוקים שמוכיחים על עבודת קרבנות פחותה (כשמואל וישעיהו) ובין הפסוקים בירמיהו ועמוס שמייטרים אותה, לפחות בתחילת דרכו של עם ישראל, אפשר היה לשייך פסוק זה לקבוצה בראשונה. אבל רש"י בעצם פירושו כאן בתהלים, מוסיף פסוק זה לקבוצה השנייה של ירמיהו ועמוס. אך מה יעשה רש"י עם הטכס הברית שבשמות פרק כד שהוא עצמו מעתיק למעמד סיני? ראה פירושו לשמות כד א: "פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות בד' בניסן" ומחלוקתו הגדולה של הרמב"ן עליו, שם.

⁹ "לא הזקקתי חובה להכביד עליכם", התמידים והמוספים, וכנראה גם כל קרבנות הרשות והנדבה, אינם אלא "נחת רוח – שנעשה רצוני". "אשה ריח ניחוח" – הופך למעט נחת רוח (דבר מועט). שים לב לפסוק ש"רש"י מביא מספר שמות פרק יט, הפרק המתאר את ההכנות למעמד הר סיני. ראה הפסוק המלא וזה שלאחריו: "וְעַתָּה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרֶתֶם אֶת בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ: וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ אֲלֵה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". כולכם תהיו ממלכת כהנים, כולכם תהיו גוי קדוש, לא רק הכהנים בני שבט לוי. כי עבודת ה' המקורית הייתה לשמוע בקולו, לשמור את הברית, להיות סגולה מכל העמים (לא סגולה לעמים, סגולה מהעמים!). בעבודה זו, כולם כהנים! ולהשלמת שיטת רש"י ראה גם פירוש על הפסוק בעמוס ה כה.

¹⁰ אבן עזרא זה הוא על הפסוק: "עלת תמיד לדתיכם פתח אהל מועד לפני ה' אשר אנעד לכם שמה לדבר אליך שם", מתוך פרשת התמידים של ספר שמות פרשת תצוה (כט לח-מה), הקודמת לזו של פרשת פנחס (במדבר פרק כח). לא בכדי מתמקד אבן עזרא בעניין דווקא כאן. על פרשת התמידין של פנחס, שנאמרת בסוף ארבעים שנות הנדודים במדבר, נוכל אולי לומר שהיא מדברת כבר על העבודה בארץ ישראל, אך מה נאמר על זו של פרשת שמות שממוקמת בעיצומה של מלאכת המשכן, בתחילת ארבעים שנות המדבר?¹¹ ראה שמות כד ה: "וַיִּשְׁלַח אֶת נֹעְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַה' פְּרִים". ההפך מרש"י. ראה הערה 8 לעיל.

¹² לפי אבן עזרא יש להבין את הפסוק בעמוס כפשוטו. בני ישראל לא הקריבו קרבנות במדבר חוץ מאלה שבהר סיני, הפסח השני ויום הכיפורים של השנה השנית. זאת, עקב נסיבות פיסיות פשוטות שלא היה להם ממה להביא. אבן עזרא מתעלם, או שמא לא דקדקנו בכל פירושו, מהקרבנות המרובים של חנוכת המשכן בפרשת נשא. ראה פירושו לפסוק בעמוס ה כה, שם הוא מתווכח (כדרכו) באופן סמוי עם חז"ל, חוזר על הסיבות הפיסיות שמנה כאן, אך בסוף דבריו מזכיר את הפסוק בהושע ובירמיהו (בירמיהו עצמו לא מצאנו פירוש של אבן עזרא לפסוק) ומתחבר גם לסיבה ערכית-רוחנית יותר של העמדת ערך החסד והמשפט מול הקרבנות: "יראה בדרך הפשט כי ה"א הזבחים ה"א התימה ה"א השאלה) והנה הטעם שלא הגישו. וקדמונינו ז"ל אמרו כי הלוויים הקריבו ואם היא קבלה קבלנו כי על דרך הפשט לא הקריבו ... וכל זמן שהיו בסיני היו בישוב ויין היה להם בעמדם במדבר סיני כמו שנה והיה להם יין נסך. ואחר כך נסעו והולכו יין עמהם עד שתעבר יום הכיפורים ... ובאו לארץ ערבה ושוחה ואין מרעה לצאנם ואין להם יין. רק בשנת הארבעים שללו המדיינים ואמוריים ... וקנו בהמות. והנה על דרך סברא לא הקריבו ... והנה הטעם כאשר הולכתי אתכם במדבר שנים רבות לא הגשתם לי עולות רק צויתי אתכם לעשות משפט וכן כי חסד חפצתי ולא זבח וכן בירמיה הוא אומר: כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים על דברי עולה וזבח. והנה טעם ויגל כמים שלא יפסק כדרך ויהי כנהר שלומך". ראה עמוס שם פסוק קודם.

הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם". וכבר הוקשה זה המאמר בעיני כל מי שראיתי דבריו או שמעתיים, ואמר: איך יאמר ירמיה על השם שלא צונו בדברי עולה וזבח? והרי הרבה מצות באו בזה! אמנם כוונת זה המאמר הוא מה שבארתי לך, וזה, שהוא אמר שהכונה (המטרה) הראשונה אמנם היא שתשיגוני ולא תעבדו זולתי והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם. והציווי הזה על הקרבן והפניה אל הבית, לא היתה אלא בגלל השגת היסוד הזה. ובשבילו העתקתי אלו העבודות לשמי, עד שימחה שם עבודה זרה ותתקיים פנת ייחודי...¹³

ויש לי בפירוש זה הפסוק פנים אחרים, והוא מביא לאותו הענין אשר זכרנוהו. והוא שכבר התבאר בכתוב ובקבלה יחד שתחילת מצוה שנצטוינו בה לא היו בה דברי עולה וזבח כלל, ואין צריך שתטריד כלל שכלך בפסח מצרים, כי היא היתה לסבה מבוארת גלויה כמו שאני עתיד לבאר... והמצוה הרמוז אליה בזה הפסוק, הוא מה שנצטוינו בו אחר יציאת מצרים, ולזה התנה בזה הפסוק ואמר "ביום הוציאי אותם מארץ מצרים". כי תחילת הצווי שבא אחר יציאת מצרים הוא מה שנצטוינו בו במרה, והוא אמרו לנו שם: "אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וגוי שם שם לו חק ומשפט וגוי". ובאה הקבלה האמתית: שבת ודינין במרה איפקוד, והחק הרמוז אליו הוא שבת, והמשפט הוא הדינין והוא הסרת העול, וזאת היא הכוונה הראשונה כמו שבארנו...¹⁴

ספר האמונה הרמה לראב"ד מאמר שלישי

אבל עיקר התורה ועמודה הוא האמונה, ואחר כן המדות, וההנהגות, ולולא הם יפסיק סדור עולם ויחרב הישוב. לכן תמצא האומות כולם מסכימים או קרובים להסכים בנימוסיהם המדיניים...¹⁵ אמנם המצוות שהם מוסכלות הסבות, מדרגותם מן הדת מדרגה חלושה מאד. וכבר העידו על זה כתובים הרבה כמו מה שהיה קורא ומכריז ירמיהו ע"ה: כה אמר ה' צבאות עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר, כי לא דברתי את אבותיכם עד אמרו כי את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי [ירמיה ז כא]. ואמר שמואל ע"ה מוכיח לשאול: החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' [שמואל א טו כב], ואמר דוד ע"ה: לא על זבחיך אוכיחך [תהלים נ ח], ומה שימשך לזה. ואמר ישעיה ע"ה: למה לי רוב זבחיכם יאמר ה'... וכל זה מעיד על חולשת מדרגת זה החלק מן התורה, וכי מה שזולתו יותר ראוי ממנו לחוש עליו. ואחר שמדרגתו על זאת החולשה, אין לכחש שיהיו סיבות חלושות...¹⁶

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: ראה פירוש רד"ק (ר' דוד קמחי, פרובנס, 1160-1235), לתהלים פרק מ פסוק ז אשר מסכם את שיטות קודמיו, בעיקר הרמב"ם, אך מוסיף גם נופך חשוב משלו: "... ונאמר בירמיה: כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח, והנה מצאנו בתורה שמצוה על התמידים להקריבם בכל יום?! התשובה בזאת השאלה, כי תחילת מצות האל לישראל לא היתה אלא שישמעו בקולו. וכן אמר במרה: אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה. וכשהתחילו לחטוא, צָנָה אותם על הקרבנות: על קרבנות היחידים ועל קרבנות הציבור. על קרבנות היחידים שיקריבו אותם החוטאים, ועל קרבנות הציבור צוה שיהיו תמידים בכל יום, לפי שאי אפשר שלא יהיו בכל ישראל

¹³ להבנת העניין, יש לקרוא את פרק לב שם במורה נבוכים במלואו. הרמב"ם מחלק את המצוות לקבוצת כוונה או מטרה ראשונה, שהם התכלית האמיתית וקבוצת כוונה או מטרה שנייה שבאו בשל נסיבות ומגבלות אנושיות, או סיבות רבות אחרות ומטרתן להביא את האדם לכוונה הראשונה. וכשה לא מתקיים, אז אין למצוות אלה ערך, הקב"ה אינו צריך להם. מטרתן לעקור עבודה זרה וסופן שהן מביאות לעבודה זרה כפי שהוא מסביר שם. דברים אלה מסבירים לא רק את דברי ישעיהו ושמואל (ותהילים והושע), אלא גם את דברי ירמיהו (ועמוס). "לא ציווית" – לא זו הייתה כוונתי הראשונה. לא זה מהות הציווי.

¹⁴ תוספת הפירוש של הרמב"ם, "הפנים האחרים", הוא בדגש בפסוק של ירמיהו על המילים: "ביום הוציאי אותם מארץ מצרים". אם נתעלם מקרבן פסח של יציאת מצרים, אומר הרמב"ם, נשים לב שהמצוות הראשונות שהצטוו במרה היו: שבת, דינים, לשמוע בקול ה'. (ראה דברינו [מצוות שנצטוו במרה](#) בפרשת בשלח בהם הבאנו את כל השיטות מה נצטוו במרה). זו הכוונה הראשונה, אומר הרמב"ם, תרתי משמע, בסדר ההיסטורי ובדרגת החשיבות. כאשר הנביאים מוכיחים את עם ישראל שמעדיף קרבנות על פני לשמוע בקול ה', הם מתכוונים לפסוק במרה שם: "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה". אתם חוטאים למטרה הראשית. דברי הרמב"ם כאן מתחברים לדבריו במקומות אחרים שהקרבנות נתנו לאחר חטא העגל ובשל חולשת אנוש, ומחלוקתו הידועה עם הרמב"ן בנושא זה. ראה דברינו [ולא יזבחו עוד לשעירים](#) בפרשת אחרי מות.

¹⁵ ראה דבריו בפסיקה קודמת שם בה הוא מדגיש את החלוקה למצוות שכליות ומצוות שמעיות: "אמנם הנהגות המדיניות, הנה חייבה התורה מזה היתר שלם מהם... אהבת הרע כנפשו... אמונה במשא ובמתן, וצדק המשקל והמדה, ועזיבת הרבית, וחבול העני, וחזרת אבידה... והקם המשא הנופל, וביקור חולים, וקבורת מתים, ומתנות האדם בלקט הכרם והשדה... אמנם הדברים הדקים המתוקנים בחכמה, הוא שם נְפִילָהוּ על מצוות יקראו שמעיות, ותועלותם מוסכלות, ומה שיכנס תחתם ממצוות חלקיות, כמו הקרבנות".

¹⁶ ההצדקה לקרבנות היא מטעמים עקיפים שמחנכים להישמע לציווי ה'. ואם יש טעם בקרבנות הרי הוא, בין השאר, שהאדם שמביא את הקרבן צריך להתוודות ולחשוב על מעשיו, כפי שהראב"ד מסביר שם בהמשך. כללו של דבר, נראה שלשם שינוי, הפעם הראב"ד מסכים עם הרמב"ם, אם כי בניסוח שונה. הראב"ד מדרג את חלקי התורה ומעמיד את האמונה במקום הראשון ולאחריה המידות וההנהגות החברתיות מדיניות. ואילו את המצוות שאין טעמם גלוי מדרג הראב"ד כמדרגה חלושה מאוד שתועלתם חינוכית.

רבים חוטאים בכל יום ויהיו רבים בהם שלא ידעו מה הם חייבים מעצמם להקריב, ויהיו קרבנות הציבור כפרה להם בשוכם מחטאם. ואילו לא חטאו ישראל במדבר לא צוה אותם האל יתברך על הקרבנות, כי מתחילה לא צוה אותם עליהם, כמו שאמר ירמיה (ז, כג) בסוף הפסוק ההוא: כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי. וכן בעשרת הדברים שהם כוללים כל התורה אין בהם זכר לקרבנות. ואם לא יחטא איש איננו צריך לקרבן, והוא טוב לפני ה' יתברך יותר מאותו החוטא ומקריב, כמו שאמר שמואל (א טו, כב): החפץ לה' בעלות וזבחים פְּשָׁמֶעַ בקול ה' הנה שְׁמֵעַ מְזַבַּח טוב".